

A radikalizmus és cigányellenesség gyökerei a szélsőjobboldal szimpatizánsai körében

Bernát Anikó – Juhász Attila – Krekó Péter – Molnár Csaba

1. Bevezetés

Ez a cikk arra vállalkozik, hogy a magyarországi szélsőjobboldaliság egyik fő tartópilléréként funkcionáló cigányellenesség elterjedtségét közelebbről is megvizsgálja. Az alábbiakban azt igyekszünk bemutatni, hogy mely társadalmi csoportok körében és milyen attitűdökkel, véleményekkel karöltve csúcsosodnak ki politikailag is releváns eszméiségként azok a cigányellenes nézetek, amelyeket Magyarországon – szélsőségeségük ellenére – erős társadalmi elfogadottság övez. A cigányokkal¹ szembeni negatív attitűdök, előítéletek, és ezek szélsőséges formája, a cigányellenesség ugyanis régóta széles körben elterjedt a magyar társadalomban. A politikai szélsőjobboldal és eszméisége viszont feltehetően nem pusztán ennek köszönheti az elmúlt négy-öt évben felfutott népszerűségét, ezért időről időre érdemes megvizsgálni azt, hogy a jelentős részben cigányellenességre építő szélsőjobboldal mely társadalmi csoportok és milyen egyéb attitűdök mentén mozdult el a marginális pozícióból a társadalmilag egyre inkább elfogadottá váló pozíció felé. A radikálisan előítéletes nézetekkel való azonosulást ebben a cikkben a cigányokkal kapcsolatos attitűdök mellett a külföldiekhez, bevándorlókhoz kapcsolódó véleményekkel vizsgáljuk, míg a szélsőjobboldali, radikális csoportokkal való szimpatizálást – elméleti és módszertani okokból egyaránt – a Jobbik-szavazók csoportjával azonosítjuk. Elemzésünk főként egy 2011-ben végzett, 3000 fős országos reprezentatív mintán készült TÁRKI adatfelvételen alapszik.

2. A cigányokkal kapcsolatos attitűdök alakulása Magyarországon

A magyar társadalom cigányokkal kapcsolatos véleménye, attitűdjei és előítéletei mélyen beágyazottak és egyre inkább elterjedtek a rendszerváltás óta,

¹ A cikkben a „roma” és „cigány” szavakat szinonimaként használjuk.

amelyet az elmúlt években készült számos adat és kutatás is igazol (ennek egyik összefoglalóját lásd pl. Bernát 2010). Általában a kisebbségekkel, és ezen belül a cigányokkal kapcsolatos vélemények mérésének számos bevett formája közül ebben a tanulmányban elsősorban olyan módszert alkalmazunk, mely egy állítás-sorozatra adott válaszok alapján méri a cigányokkal kapcsolatos attitűdöket. Az attitűdök mérésére itt használt kérdések kiválasztásában annak is nagy szerepe volt, hogy azok nem egyetlen alkalommal, hanem az elmúlt közel két évtized alatt hat különböző évben szerepeltek a TÁRKI különböző kutatásaiban, így az időbeli összehasonlításra is lehetőség adódott.

1. táblázat. A romákkal kapcsolatos lakossági vélemények alakulása a rendszerváltás óta – az adott állítással egyetértők aránya az összes megkérdezett körében (%)

	1994	1997	2000	2002	2008	2011
POZITÍV ÁLLÍTÁSOK						
A cigányoknak több támogatást kell adni, mint a nem cigányoknak.	15	10	15	12	8	11
Minden cigány gyermeknek joga van arra, hogy a nem cigányokkal közös iskolai osztályokban tanuljon.	–	–	88	89	86	82
A cigányok között a hagyományos családi értékek tisztelete erősebb, mint a nem cigányok között.	–	–	63	66	66	63
NEGATÍV ÁLLÍTÁSOK						
A cigányok gondjai megoldódának, ha végre elkezdénének dolgozni.	89	–	85	88	78	82
A bűnözési hajlam a cigányok vérében van.	64	–	55	53	60	60
Csak helyeselni lehet, hogy még vannak olyan szórakozóhelyek, ahová a cigányokat nem engedik be.	46	47	38	33	36	42
Esetszám	988	3857	1521	1022	4040	3040

Forrás: 1994: MTA Pszichológiai Intézet: *Autoitarizmus és előítéletek* c. kutatás; 1997: a Magyar Háztartás Panel 6. hulláma; 2000: TÁRKI Omnibusz 2000/12.; 2002: MTA Pszichológiai Intézet – TÁRKI Véleménykutatás 2002. május – ezek eredményeit közli Enyedi-Fábián-Sik (2004); 2008: TÁRKI Omnibusz 2008/5–7., 2011: TÁRKI Omnibusz 2011/4–6.

A társadalomban széles körben elterjedt, romákról szóló állításokkal való egyetértést négyfokú skálán mérő válaszokból a vélemények viszonylagos stabilitása olvasható ki (1. táblázat), mivel az egyes állításokat osztók körében az egyetértők arányában lényegileg nincs időbeli változás, holott a vizs-

gált időszakban a közéleti és politikai diskurzusból egyaránt nagymértékben megváltozott a romákkal kapcsolatos beszédmód. Míg a kilencvenes évektől a kétezres évek elejéig – nem mindig és minden felületen, de – jellemzően a „politikai korrektség” volt a meghatározó a politikai közbeszéd szintjén, addig az utóbbi évek jelentős változást hoztak. Ennek sarokpontja a 2006-os olaszliszkai történésekkel azonosítható; ennek következtében terjedt el a köztudatban és az ezt leképező közbeszédben a – rendszerváltás előtt használatos kriminológiai kifejezésből politikai üzenetté tett – „cigánybűnözés” fogalma. Mára nemcsak a szélsőjobb oldali szereplők szóhasználatának meghatározó kifejezése lett ez a terminus, hanem általában a nyilvánosság szereplőinek fogalomhasználatában is egyre gyakrabban fordul elő (Juhász 2010). Az utóbbi időben a cigányságról szóló híradások egyre növekvő mértékben jelennek meg a médiában, de nemcsak mennyiségi növekedésről van szó, hanem a romákról szóló médiatartalmak tematikája, nyelvezete és szövegvilágát is egyre inkább negatív. Tehát miközben a közbeszéd egyre intenzívebben foglalkozik a cigányok ügyével, s több negatív jelenségnek etnikai jellegű magyarázatot ad, a tudósítások nyelvezete és hangneme egyre inkább radikalizálódik (Bernáth–Messing 2012), aközben az itt vizsgált attitűdkérdések azt mutatják, hogy az emberek véleménye – kisebb kilengések mellett ugyan, de – lényegében változatlan e kérdésben.

Ha tehát a teljes, 1994 és 2011 közti időszakot tekintjük át, akkor összességében magasnak és stabilnak tekinthető a cigányokkal kapcsolatban negatív attitűdökkel rendelkezők aránya. Ezt jól illusztrálja a legutóbbi, 2011-es kutatás eredménye is: tízből egy magyar szerint kell a cigányoknak több támogatást adni, míg tízből nyolcan vélik úgy, hogy *ha „végre” munkába állnának a romák, akkor a gondjaik megoldódnának*. Emellett tízből hatan értenek egyet azzal a nyíltan szélsőséges állítással, hogy *a cigányok vérében van a bűnözés és négyen helyeslik, hogy léteznek még szórakozóhelyek, amelyek diszkriminálják a romákat*. Ezzel szemben tízből nyolcan támogatják a *cigány gyerekek inkluzív oktatáshoz való jogát*, míg hatan egyetértenek azzal, hogy *a cigányok körében erősebbek a hagyományos családi értékek (1. táblázat)*. Ezek alapján az általános trend annak ellenére nevezhető összességében negatívnak, hogy két pozitív állítással kapcsolatban nagyarányú egyetértést tapasztalunk a vizsgált időszak alatt végig.²

² A lehetséges magyarázatok legfeljebb csak hipotetikusak, mert ellenőrzésükre ez a kutatás nem ad lehetőséget, de van azért olyan magyarázatlehetőség, amelynek érvényességére közvetetten utal pár tény. Így például az ezredforduló óta minden kutatás során 10-ből 8-9 válaszadó egyetértett azzal az állítással, amely szerint *„minden cigány gyermeknek joga van arra, hogy a nem cigányokkal közös iskolai osztályokban tanuljon”*, és nem elvitatva azt, hogy a válaszadók ezt komolyan is gondolják, mégis a válaszokat torzíthatja részben az, hogy a kérdezettek csak egy

A továbbiakban a fenti hat állításból kiválasztottuk a három negatív megfogalmazású, így egy irányba mutató és jelentését tekintve is leginkább összetartozó állítást. Ennek segítségével az alábbi elemzésben azokat tekintjük cigányellenesnek, akik e három kérdés mindegyikére (inkább vagy teljes mértékben) egyetértő választ adtak, azaz egyetértenek azzal, hogy „a cigányok gondjai megoldódnának, ha végre elkezdenének dolgozni”, hogy „a bűnözési hajlam a cigányok vérében van”, és hogy „csak helyeselni lehet, hogy még vannak olyan szórakozóhelyek, ahová a cigányokat nem engedik be”. Az így definiált *cigányellenesség* tízből három magyarra igaz (30%), míg a cigányokat „elfogadók” (akik mindhárom negatív állítást elutasították) a lakosság 13%-át teszik ki. A fennmaradó 57%-ot „ingadozóknak” is hívhatjuk, mivel ők a három állítás közül volt, amelyikkel egyetértettek és volt olyan, amelyikkel nem.

Ha a fenti módon értelmezett cigányellenességet meghatározó tényezőket vizsgáljuk, azt találjuk, hogy a legerősebb hatása a pártszimpátiának van ebben a kérdésben. A Jobbik szavazóinak közel fele, 46%-a tekinthető a három állítással való egyetértés alapján cigányellenesnek, amelynek szavazói a többi párt szimpatizánsainál jóval magasabb arányban sorolhatók ide. Ugyanakkor mindezt úgy is tekinthetjük, hogy annak ellenére, hogy a Jobbik politizálásában a cigányellenes tematika dominál, szimpatizánsainak csak kevesebb, mint a fele ért egyet mindhárom cigányellenes állítással. A többi párt támogatói között ennél alacsonyabb a cigányellenességgel jellemezhető szavazók aránya: az MSZP-t választók 33%-a, a Fidesz–KDNP szimpatizánsainak 31%-a, míg az LMP támogatóinak 21%-a értett egyet mindhárom cigányellenes állítással. A pártpreferenciával rendelkező, de azt el nem árulók 22%-a, a pártot (a jelenlegi kínálatból) választani képtelenek 28%-a tekinthető cigányellenesnek.

A cigányellenességre a megszokott és más kérdésekben jelentős hatású alapvető társadalmi-demográfiai jellemzők közül csak néhánynak van statisztikai értelemben is mérhető hatása, így alapvetően úgy tűnik, hogy a cigányokkal kapcsolatos attitűdöket ezek a tényezők nemigen befolyásolják. A kevés kivétel közé tartozik például a nem: a nők ugyanis valamivel magasabb arányban utasítják el mindhárom cigányellenes állítást (15%), mint a férfiak (11%), de ugyanígy átlagon felüli arányban vannak a leginkább toleránsak

részének van iskoláskorú gyereke és él olyan településen, ahol nagy arányban vannak cigány gyerekek is, azaz a kérdezettek jelentős része úgy válaszol erre a kérdésre, hogy nem találkozik a situációval a mindennapjai során. Emellett a szegregált osztályok és iskolák magas, és az utóbbi években újra növekedésnek indult száma sem sugallja azt, hogy a napi gyakorlat, azaz a nem cigány szülők gyerekeik iskolaválasztásával kapcsolatos döntése alapján valóban ilyen erős támogató attitűd lenne ebben a kérdésben Magyarországon.

között a legidősebbek, azaz a 70 éven felüliek (20%), a nyugdíjasok (17%) és az egyedül élők (32%). A lakóhelyet tekintve kiemelendő, hogy a cigányellenes nézeteket vallókat legkisebb arányban a fővárosban élők között találunk (23%), míg legmagasabb arányban a megyeszékhelyen lakók válaszoltak így (35%). A lakóhely régiója szerint a cigányellenességgel legkevésbé jellemezhető országrész a Dél-Dunántúl (18%), a leginkább pedig a Közép-Dunántúl (39%) és Észak-Magyarország (36%); azaz annak ellenére képviselteti magát a két véglet a cigányellenesség kérdésében e három régióban, hogy ezekben a régiókban országos viszonylatban egyaránt kiemelkedő a romák aránya. Ami a válaszadók jövedelmi helyzetét illeti, az egy főre eső háztartási jövedelem ötödei szerint legszegényebbek körében a legalacsonyabb a cigányellenes állítások mindegyikével egyetértők aránya.

A következőkben a cigányelleneseket a másik két csoporttól megkülönböztető társadalmi jellegzetességeket keressük, azaz az ingadozókat és az elfogadókat együtt kezeljük. Ha az előbb vizsgált társadalmi jellemzők önálló, azaz egymástól független hatását vizsgáljuk, akkor az előbbi összefüggések jó része eltűnik, így még inkább megerősödhet az az állítás, hogy a cigányellenesség a társadalom ezen csoportjaiban igen elterjedt. A más kérdésekben jelentős különbségeket okozó társadalmi háttértényezőknek itt nincs lényegi önálló hatásuk arra, hogy ki hogyan gondolkodik a romákról. Csak a lakóhely településtípusának és régiójának, valamint a pártpreferenciának van hatása a logisztikus regressziós modellben (2. táblázat). A településtípust vizsgálva a legkevésbé cigányellenes budapestiekhez képest a más településtípuson élők másfélszer-kétszer nagyobb eséllyel értenek egyet mindhárom cigányokkal kapcsolatos negatív állítással, míg a régiók mentén a déldunántúliak emelhetők ki, akik a rajtuk kívül legalacsonyabb arányban cigányellenes közép-magyarországi régióbeliekhez viszonyítva is csupán feleakkora eséllyel vélekednek így. A legerősebb önálló hatással a pártpreferencia bír ebben a kérdésben, de ezen belül is a Jobbik emelhető csak ki: a legkevésbé cigányellenes LMP-szavazókhoz képest a Jobbik-szimpatizánsok több mint kétszeres eséllyel értenek egyet a romákkal szemben negatív attitűdöt kifejező állításokkal (2. táblázat). Mivel ebből a modellből is azt látjuk, hogy a cigányellenes nézetekkel való egyetértés legerősebben a Jobbik-támogatók között mérhető, feltehető a kérdés fordítva is, azaz, hogy a cigányellenesség okozza-e a szélsőjobbaldali párthoz való vonzódást. Ebből a kérdésből kiindulva a következőkben azt vizsgáljuk meg, hogy milyen társadalmi, demográfiai és véleménybeli tényezők növelik az esélyét annak, hogy valaki Jobbik-szimpatizánssá váljon.

2. táblázat. A cigányellenességet meghatározó tényezők logisztikus regressziós modellje
(esélyhányadosok ($Exp(B)$))

Szocio-demográfiai változók	Esélyhányados
Neme (férfi)	0,990
Családi állapot (egyedül él)	1,027
Korcsoport (18–29 évesek)	
30–39 évesek	0,828
40–49 évesek	1,053
50–59 évesek	1,154
60–69 évesek	1,013
70 éven felüliek	1,001
Iskolai végzettség (legfeljebb 8 általános)	
Szakk munkásképző	1,135
Érettségi	1,170
Felsőfokú	0,856
Aktivitás (dolgozik)	
Munkanélküli	0,772
Nyugdíjas	0,992
Egyéb inaktív	0,880
Településtípus (Budapest)	
Megyeszékhely	2,166***
Város	1,825***
Község	1,598**
Régió (Közép-Magyarország)	
Közép-Dunántúl	1,352
Nyugat-Dunántúl	0,861
Dél-Dunántúl	0,443
Észak-Magyarország	0,984
Észak-Alföld	0,753
Dél-Alföld	0,886
Az egy főre jutó háztartási jövedelem kvintilisei (legsó kvintilis)	
2. kvintilis	1,213
3. kvintilis	1,459**
4. kvintilis	1,158
5. kvintilis	1,414*

Szocio-demográfiai változók	Esélyhányados
Pártpreferencia (LMP)	
MSZP	1,491
Fidesz–KDNP	1,339
Jobbik	2,333***
Egyéb párt	0,698
Nem tudja, nem válaszol	1,107
Konstans	0,178***
Nagelkerke R ²	6%
Szignifikancia (modell)	0,000

Forrás: TÁRKI Omnibusz 2011/4–6.

Megjegyzés: A referenciakategóriák zárójelben találhatóak. N=2374.

Szignifikancia-szintek: *** p<0,01, ** p<0,05, * p<0,1.

3. A szélsőjobbaldaliságot leginkább meghatározó szocio-demográfiai változók

A 2010-es Társadalmi Riportban a Jobbik törzsszavazóiról bemutatott szocio-demográfiai láttelelet (Rudas 2010) a jelen kutatás alapjául szolgáló adatbázis alapján sem változott érdemben (*M1. táblázat*). Sőt, ugyanez igaz a 2012. május–júliusi Tárki Omnibusz adatfelvételek egyesített adatbázisa alapján kapott eredményekre vonatkozóan is. Az eddigiekben is használt 2011-es kutatás adatai alapján a párt szimpatizánsainak szocio-demográfiai jellemzői tehát meglehetősen stabilnak mondhatók. A Jobbik szimpatizánsainak többsége (66%) férfi, ami lényeges különbség a többi párt táborához képest, ahol nagyobb arányban (56%) találunk nőket. A Jobbikot preferálók körében felülreprezentáltak a fiatalok is: minden negyedik szimpatizánsuk 30 évnél fiatalabb, minden második (52%) pedig 40 év alatti. Döntően középfokú végzettséggel rendelkeznek (41%-uk érettségizett), de a Jobbik-szavazók a felsőfokú végzettségűek körében sem maradnak el a többi pártválasztótól, a két nagy párt szavazóihoz képest viszont csak feleannyian vannak körükben azok, akik legfeljebb 8 általánost végeztek. Az is megállapítható továbbá, hogy a Jobbik szavazótáborában – részben az életkorral összefüggésben – magasabb a gazdasági aktivitás, amiből következően a legszegényebbek alulreprezentáltak a körükben.

Utóbbi tényező különösen azért fontos, mert a jelenlegi gazdasági krízissel összefüggésben kétségtelen történelmi tapasztalat, hogy az 1930-as évek válsága Európában a tekintélyelvű, fasiszta mozgalmak megerősödésével járt

együtt. A társadalomtudományok általános tapasztalata pedig azt sugallja, hogy a nehezzé váló életkörülmények (például egy háború vagy gazdasági válság, a társadalmi változások és az ezzel járó egzisztenciális problémák) jó táptalajul szolgálnak a csoportközi ellenségeskedés és erőszak megerősödésének. Kérdés azonban, hogy önmagában a gazdasági tényezők pontosan kikre és mekkora mértékben hatnak. Egy 16 nyugat- és észak-európai országot vizsgáló kutatás (Brückner–Grüner 2010) épp ezt kívánta felderíteni a gazdasági növekedés és a szélsőjobboldali pártok támogatottságának összefüggéseit nyomon követve. Ez az elemzés rámutat arra, hogy minél jobban elhúzódik egy recessziós időszak, az annál nagyobb hatást gyakorol a szélsőséges pártok támogatottságának növekedésére. A lineáris pozitív összefüggés (azaz hogy a nagyobb gazdasági visszaesés a szélsőjobb nagyobb támogatottságával jár együtt) ellenére azonban viszonylag csekély hatás mutatkozik: 3%-os gazdasági visszaesés kevesebb, mint 3%-os növekedést jelentett a vizsgált politikai erők támogattságában, így nem jelenhet ki, hogy akár a legsúlyosabb gazdasági válság önmagában elegendő lenne a politikai szélsőjobboldal jelentős előretöréséhez. Arról pedig, hogy pontosan mely társadalmi rétegek fogékonyak a szélsőséges ideológiákra, vita van a különböző társadalomtudományi iskolák között, annyi azonban bizonyosnak tűnik, hogy ezek nem elsősorban a legszegényebbek, hanem leginkább a státusukban elbizonytalanodott csoportok lehetnek, akiknek még van veszítenivalójuk.

Magyarországon is megfigyelhető, hogy a Jobbik elmúlt években tapasztalható előretörését máig szokás végső soron a gazdasági válságra és a romló életszínvonalra visszavezetni, ez a magyarázat azonban – a fentiek alapján – nem tűnik elégségesnek sem a szélsőjobboldali eszmékre irányuló társadalmi kereslet (Krekó–Juhász–Molnár 2011), sem a pártpreferencia esetében (Rudas 2010). Mindezt figyelembe véve az alábbiakban először azt vizsgáljuk logisztikus regresszió segítségével (3. táblázat), hogy melyek azok a szocio-demográfiai tényezők, amelyek önálló hatással a leginkább befolyásolják a pártpreferenciával rendelkezők körében azt, hogy a Jobbikkal szimpatizálnak-e, vagy valamely más párttal.

Az eredmények alapján az egyik legfontosabb a nem: a férfiakhoz viszonyítva a nők körében csupán alig a fele (0,39) az esélye annak, hogy egy pártválasztó a Jobbikkal szimpatizál, továbbá az adatok szerint gyakorlatilag csak minden harmadik Jobbik-szavazó nő. Még erősebb az életkor hatása, ami a Jobbik „generációs” jellegéről árulkodik, hiszen a 30 évnél fiatalabakhoz viszonyítva a 60 év felettiek között csak töredéke az esélye annak, hogy egy választópolgár a Jobbikra szavaz.

3. táblázat. A Jobbik-szavazóvá válás esélyét alakító tényezők logisztikus regressziós modellje csak szocio-demográfiai változók bevonásával (esélyhányadosok ($Exp(B)$))

Szocio-demográfiai változók	Esélyhányados
Neme (férfi)	0,386***
Családi állapot (egyedül él)	0,960
Korcsoport (18–29 évesek)	
30–39 évesek	0,993
40–49 évesek	0,772
50–59 évesek	0,721
60–69 évesek	0,275***
70 éven felüliek	0,173***
Iskolai végzettség (legfeljebb 8 általános)	
Szakmunkásképző	1,453
Érettségi	2,467***
Felsőfokú	1,876**
Aktivitás (dolgozik)	
Munkanélküli	0,970
Nyugdíjas	1,480
Egyéb inaktív	1,216
Településtípus (Budapest)	
Megyeszékhely	0,722
Város	0,895
Község	1,185
Régió (Közép-Magyarország)	
Közép-Dunántúl	0,606
Nyugat-Dunántúl	1,439
Dél-Dunántúl	0,738
Észak-Magyarország	1,824**
Észak-Alföld	1,726*
Dél-Alföld	0,992
Az egy főre jutó háztartási jövedelem kvintilisei (legalsó kvintilis)	
2. kvintilis	2,468***
3. kvintilis	1,821**
4. kvintilis	1,904**
5. kvintilis	1,528
Konstans	0,110
Nagelkerke R^2	14%
Szignifikancia (modell)	0,000

Forrás: TÁRKI Omnibusz 2011/4–6.

Megjegyzés: A referenciakategóriák zárójelben találhatóak. N = 1411.

Szignifikancia szintek: *** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$.

Az iskolai végzettség hatása is igen jelentős, a legfeljebb 8 általánost végzett pártválasztókhoz képest a magasabban képzettek között 1,5-2,5-szer akkora eséllyel találunk Jobbikot preferáló pártválasztót, közülük is a legnagyobb eséllyel az érettségizettek szavaznak a Jobbikra. Ami a lakóhelyet illeti, csak az észak-magyarországi régió tér el szignifikáns mértékben a többi országrésztől: a közép-magyarországi régióban élőkhez viszonyítva közel kétszeres (1,8) eséllyel választja egy észak-magyarországi lakos a Jobbikot. Az anyagiakat az egy főre jutó háztartási jövedelemmel vizsgálva pedig azt találjuk, hogy a legszegényebbekhez viszonyítva a második és a negyedik jövedelmi ötödbe tartozók emelkednek ki, esetükben ugyanis 2,5-szeres a Jobbik-szimpatizánssá válás esélye.

A Jobbik szavazói tehát elsősorban nem a deprivált rétegekből kerülnek ki, hanem éppen ellenkezőleg: többségükben az átlagnál viszonylag iskolázottabb (bár nem magasan képzett), jobban kereső, aktív és relatíve jobb környezetben élő választókról van szó. A szélsőjobboldali, populista politikai üzenetekre való fogékonyságuk éppen abból adódhat, hogy van mit félteniük és helyzetüket törekenysége okán a tőlük feljebb lévő elittel, illetve a lejebb elhelyezkedő szegényekkel egyaránt ellenségesek. Ez az a társadalmi pozíció, amely a Jobbik – és általában a szélsőjobboldali – ideológia mögött rendre felfedezhető.

4. A szélsőjobboldalíságot leginkább meghatározó attitűdök

Ha a bővített logisztikus regressziós modellbe (4. táblázat) olyan attitűdváltozókat vonunk be, amelyek a Jobbik politizálásának sarkalatos pontjaihoz kapcsolódnak – ilyenek többek között a bevándorlók befogadására, a cigányok bűnözési hajlamára, egyes etnikai csoportok elutasítására, valamint az intézményekkel szembeni bizalmi szintre vonatkozó kérdések –, akkor képet kaphatunk arról, hogy mely nézetek növelik leginkább az esélyét annak, hogy valaki a Jobbik támogatójává váljon. Emellett ez a modell azt is megmutatja, hogy a különböző véleménykérdések hatása kioltja-e az előbbieken vizsgált társadalmi-demográfiai jellemzők hatását. Másképpen: a társadalmi jellemzőknek valójában csak az attitűdökön keresztül van-e egyfajta közvetett hatása a Jobbik-szimpatizánssá válásra, vagy az itt vizsgált alapvető szocio-demográfiai tényezők elég markánsak ahhoz, hogy az attitűdök vizsgálatának bevonása mellett is megmaradjon az önálló hatásuk.

Az említett attitűdváltozókra adott válaszokat a Jobbik-szimpatizánsok, illetve a más pártok szimpatizánsainak körében vizsgálva (M2. táblázat) kiderül, hogy míg az előbbieket ötöde tervezi, hogy pár hétre, vagy hónapra kül-

földre menjen dolgozni, addig a Jobbiktól eltérő pártok szavazóinak hozzájuk viszonyítva csak közel fele, csupán 12%-a tekinthető potenciális migránsnak. Annak ellenére tehát, hogy a Jobbik szimpatizánsai szívesebben jelennének meg bevándorlóként valamely külföldi országban, a hazánkba érkező migránsokkal szemben sokkal elutasítóbbak a többi pártválasztónál: míg utóbbiak harmada (34%) nyilatkozott úgy, hogy Magyarországnak egyetlen menekültöt sem kellene befogadnia, addig a szélsőjobboldali párt táborában ugyanez az arány már 43% (*M2. táblázat*).

A Jobbik üzeneteiben rejtett, vagy gyakran nyílt formában megjelenő xenofóbia a párt szavazóinak körében is hangsúlyosabban jelenik meg, mint a többi pártválasztó között (*M2. táblázat*). A kínai, arab, afrikai, cigány, illetve zsidó szomszéd elfogadását firtató kérdésekre adott elutasító válaszok aránya egy kivétellel szignifikánsan magasabb a Jobbik szimpatizánsai között, mint a többi pártválasztónál. Az egyetlen kivétel – igazodva a párt muzulmán országokkal kapcsolatos pozitív irányultságához – az arab szomszéd iránti viszony, ahol a statisztika nem mutatott szignifikáns eltérést a Jobbik-szavazók és más pártok szavazói között. Az elutasítottságban a legnagyobb eltérés a felsorolt etnikai, vallási közösségek közül a zsidókkal kapcsolatban tapasztalható: a Jobbik szavazóinak fele (49%) nem fogadna el zsidó szomszédot, míg a többi pártválasztónak 32%-a. Ugyanakkor a legkirekesztettebb csoport egyértelműen a romák, akiket a szélsőséges párt követőinek 71%-a nem fogadna el szomszédként, nem sokkal maradnak el cigányellenességben a többi párt szavazói sem, akiknek 61%-a nyilatkozott hasonlóan. Kétségtelen, hogy a Jobbik-szimpatizánsok között igen magas az egyes kisebbségi csoportokkal szembeni elutasítás, fontos bemutatni a kérdés másik olvasatát is. Eszerint annak ellenére, hogy a párt ideológiája és kommunikációja részben a magyar és az „idegen” értékek, érdekek szembeállítására épül, szavazói egy jelentős részének semmi problémája nem lenne akkor, ha a szomszédjában egy zsidó, egy kínai, vagy éppen egy afrikai élne. Az előző laza társadalmi kapcsolatra vonatkozó kérdésekhez képest a sokkal sarkítottabb, a cigányok bűnözési hajlamára vonatkozó vélemény vonatkozásában ugyanakkor látványos eltérés tapasztalható a vizsgált két pártválasztói csoportban (*M2. táblázat*). A Jobbik szavazóinak 80%-a értett egyet (ebből 43% teljes mértékben) azzal a kijelentéssel, hogy a bűnözési hajlam a cigányok vérében van szemben a többi párt választóinak 59%-ával (azon belül is 22% értett egyet az állítással teljes mértékben). A cigányellenesség szerepe a Jobbik szavazói profiljának felvázolásakor tehát ebben a megközelítésben is kitüntetettnek mutatkozik.

Az attitűdökkel bővített logisztikus regressziós modellben (*4. táblázat*) a szocio-demográfiai tényezők hatásának vonatkozásában hasonló eredménye-

ket kapunk, mint az előző, azaz a csak társadalmi-demográfiai jellemzők hatását mérő szűkített modellben. Csak kisebb változásokat találunk, így például az életkor esetében a 60 év feletti mellett már az 50–59 éves korcsoport hatása is szignifikáns: körükben harmadára csökken a Jobbik-szavazóvá válás esélye a legfiatalabbhoz viszonyítva. Ezzel szemben nem-hogy erősödött volna, hanem eltűnt az iskolázottság és a lakóhely régiójának önálló hatása az attitűdkérdések bevonása után³.

Számos további véleménykérdést vontunk be az elemzésbe annak érdekében, hogy kiderüljön: a cigányellenességen kívül milyen (rokon) témák határozzák meg leginkább a Jobbik-szavazók gondolkodását. Ezek közül a várakozásaink ellenére nem volt szignifikáns hatása a *migráció tervezésének* (tehát a kivándorlási hajlamnak), a *menekültek befogadásának*, a *cigány*, a *kínai*, *arab*, illetve az *afrikai szomszéd elfogadásának*, a *bevándorlókkal kapcsolatos rendpárti nézeteknek*, az *arab csoportok letelepedésétől való félelmeknek*, az *arab országok*, *Oroszország és az Amerikai Egyesült Államok hazánk békéjére és biztonságára gyakorolt káros hatásának*.⁴ A bevándorlókkal általánosan foglalkozó, rendpárti nézeteket vizsgáló állításokkal egyikének sem volt szignifikáns hatása a teljes modellben. Ugyanakkor számos más, bevándorlókkal és külföldiekkel kapcsolatos attitűd szignifikáns hatással volt a pártválasztók között a Jobbik választására. Az egyik legerősebb hatást kifejtő téma nem meglepő módon a cigányellenesség, azon belül is szélsőségesen cigányellenes „*a bűnözés a cigányok vérében van*” kijelentésre adott reakció. Az állítással egyet nem értés foka szerint ugyanis drasztikusan csökken a Jobbik preferálásának esélye azokhoz viszonyítva, akik teljes mértékben egyetértenek a kijelentéssel, a kapott esélyhányados az inkább egyet nem értők esetében csupán 0,43, az állítással egyáltalán egyet nem értők között pedig mindössze 0,20. Szintén szignifikáns mértékű a hatása a zsidókkal kapcsolatos véleményeknek is: akik nem fogadnának el zsidó szomszédot, azok között lényegében két és félszeres (2,6) eséllyel találunk Jobbik-szavazót, mint azok között, akiknek nem jelentene problémát egy zsidó szomszéd. Emellett közel kétszeres (1,9) az esélye a Jobbik-szimpatizánssá válásra annak is, aki tart attól, hogy nagyszámú zsidó bevándorló telepedik le az országban azokhoz képest, akik nem tartanak ettől. Az intézményekkel szembeni bizalmatlanság is látványosan növeli a Jobbikra szavazás esélyét: ezt egy négy kérdésből készített főkomponenssel mértük,

³ Az erősen szignifikáns hatású intézményi bizalmat mérő főkomponens kihagyása esetén az attitűdváltozók befolyása nem változik érdemben, ugyanazok lesznek hatással a pártválasztásra, mint a legbővebb modellben. A szocio-demográfiai változók közül ugyanakkor szignifikánssá válik az iskolai végzettség és a régió.

⁴ Ezen kérdésekre adott válaszok pártszavazók szerinti megoszlását a *Melléklet M2–M3. táblázataiban* közöljük.

amelyen a bizalmatlansági szint egységnyi csökkenése felére csökkenti a Jobbikra szavazás esélyét a pártválasztók között. Az intézményi bizalom hatásának erősségét mutatja, hogy kihagyásával a modell egészében felvonultatott kérdések magyarázott hányada (Nagelkerke R^2) 33%-ról 28%-ra csökken.

4. táblázat. A Jobbik-szavazóvá válás esélyét alakító tényezők logisztikus regressziós modellje szocio-demográfiai és attitűdváltozók bevonásával

Szocio-demográfiai változók	Esélyhányados
Neme (férfi)	0,415***
Családi állapot (egyedül él)	0,921
Korcsoport (18–29 évesek)	
30–39 évesek	0,749
40–49 évesek	0,728
50–59 évesek	0,317***
60–69 évesek	0,167***
70 éven felüliek	0,144***
Iskolai végzettség (legfeljebb 8 általános)	
Szakmunkásképző	1,557
Érettségi	2,205**
Felsőfokú	2,658**
Aktivitás (dolgozik)	
Munkanélküli	1,251
Nyugdíjas	1,547
Egyéb inaktív	1,069
Településtípus (Budapest)	
Megyeszékhely	0,548
Város	0,637
Község	1,313
Régió (Közép-Magyarország)	
Közép-Dunántúl	0,711
Nyugat-Dunántúl	2,784*
Dél-Dunántúl	1,272
Észak-Magyarország	2,304*
Észak-Alföld	2,444*
Dél-Alföld	1,520
Az egy főre jutó háztartási jövedelem kvintilisei (legalsó kvintilis)	
2. kvintilis	2,073**
3. kvintilis	2,554**
4. kvintilis	2,573**
5. kvintilis	2,574**
Tervezi-e Ön, hogy egy pár hétre, vagy hónapra külföldre menjen dolgozni (ingázni is)? (igen)	0,627
Magyarországnak be kellene-e fogadnia minden menekültöt? (Senkit sem kellene befogadnia)	
Van, akit igen, van, akit nem	0,741
Minden menekültöt be kell fogadni	0,644

Szocio-demográfiai változók	Esélyhányados
A bűnözési hajlam a cigányok vérében van. (teljes mértékben egyetért)	
Inkább egyetért	0,697
Inkább nem ért egyet	0,429**
Egyáltalán nem ért egyet	0,202***
Elfogadna-e romát, cigányt szomszédként? (igen)	1,002
Elfogadna-e kínait szomszédként? (igen)	0,809
Elfogadna-e zsidót szomszédként? (igen)	2,571***
Elfogadna-e afrikait szomszédként? (igen)	1,204
Elfogadna-e arabot szomszédként? (igen)	0,484
A bevándorlási szabályok szigorítására van szükség. (teljes mértékben egyetért)	*
Inkább egyetért	0,759
Inkább nem ért egyet	0,318**
Egyáltalán nem ért egyet	0,989
A bevándorlókat szigorú megfigyelés alatt kellene tartani (teljes mértékben egyetért)	
Inkább egyetért	0,943
Inkább nem ért egyet	0,952
Egyáltalán nem ért egyet	0,578
Várható-e, hogy nagy számban telepednek le zsidók? (nem)	1,889***
Várható-e, hogy nagy számban telepednek le arabok? (nem)	1,026
Mekkora veszélyt jelent hazánk békéjére és biztonságára Oroszország? (egyáltalán nem jelent veszélyt)	
Kis veszélyt jelent	0,917
Veszélyt jelent	0,678
Jelentős veszélyt jelent	0,174**
Mekkora veszélyt jelent hazánk békéjére és biztonságára az Egyesült Államok? (egyáltalán nem jelent veszélyt)	
Kis veszélyt jelent	1,284
Veszélyt jelent	1,670
Jelentős veszélyt jelent	3,633*
Mekkora veszélyt jelent hazánk békéjére és biztonságára az arab országok? (egyáltalán nem jelent veszélyt)	
Kis veszélyt jelent	0,688
Veszélyt jelent	0,697
Jelentős veszélyt jelent	0,681
Intézményi bizalom (az országgyűlés, jogrendszer, rendőrség és politikusok iránti bizalmat mérő változókból készült fő- komponens)	0,525
Konstans	0,340
Nagelkerke R ²	33%
Szignifikancia (modell)	0,000

Forrás: TÁRKI Omnibusz 2011/4–6.

Megjegyzés: A referenciakategóriák zárójelben találhatóak. N = 1001.

Szignifikancia-szintek: *** p<0,01, ** p<0,05, * p<0,1.

Az egyértelműen nem szignifikáns változók többlépcsős kihagyásával úgy tudjuk szűkíteni a modellt, hogy közben a magyarázott hányad csak minimális mértékben csökken a teljes modellhez képest. Ennek alapján a vizsgált szocio-demográfiai, illetve attitűdváltozókat három csoportba sorolhatjuk: (A) azok a tényezők, amelyek hatása az általunk lefuttatott modellek mindegyikében szignifikáns volt; (B) azok a tényezők, amelyek hatása nem minden esetben volt szignifikáns és (C) azok, amelyek hatása egyik modellben sem bizonyult szignifikánsnak. Az egyes tényezők csoportbesorolását az 5. táblázat tartalmazza, amelyből jól látható, hogy a Jobbik-szavazóvá válás esélyét a társadalmi-demográfiai jellemzők közül csak a nem és az életkor befolyásolja egyértelműen és önálló hatással, míg a nézetek tekintetében a bizonyos szempontból vizsgált cigány-, illetve zsidóellenesség, valamint az intézmények iránti bizalom van hatással a radikális párttal való azonosulásra.

5. táblázat: A Jobbik-szavazóvá válás esélyét befolyásoló tényezők a logisztikus regressziós modellekben játszott hatásuk alapján

A) Egyértelműen szignifikáns hatású változók	B) Nem egyértelműen szignifikáns hatású változók	C) Egyértelműen nem szignifikáns hatású változók
Nem	Iskolai végzettség	Családi állapot
Életkor	Településtípus	Gazdasági aktivitás
Cigányok bűnözési hajlama	Régió	Külföldi munka tervezése
Zsidó szomszéd elfogadása	Egy főre jutó jövedelem	Roma / kínai / afrikai szomszéd elfogadása
Zsidók, izraeliek nagyszámú letelepedése	Menekültek befogadása	A bevándorlók szigorú megfigyelése
Intézmények iránti bizalom (parlament, rendőrség, politikusok, jogrendszer)	Arab szomszéd elfogadása	Arabok nagyszámú letelepedése
	A bevándorlási szabályok szigorítása	Az USA / az arab országok / Oroszország veszélyt jelent hazánk békéjére és biztonságára

5. Következtetések

Összefoglalva elmondható, hogy a mai magyar társadalomban igen elterjedt a cigányokkal kapcsolatos negatív vélemények elfogadottsága, ami ráadásul nem csupán az elmúlt pár évben egyre jellemzőbb szélsőjobboldali, radikális és egyre nyíltabban cigányellenes nézetek egyre nagyobb a közbeszédbeli megjelenésének hatása, hiszen az elmúlt másfél-két évtized során a romákkal kapcsolatos sztereotípiákkal egyetértők aránya lényegében változatlan. Nem meglepő, hogy a Jobbik szimpatizánsai osztják a legnagyobb arányban a

romákat negatív sztereotípiák mentén kezelő nézeteket a többi párt választóihoz viszonyítva. S bár a Jobbik- szavazók körében a cigányellenesség – különösen a cigányok bűnözési hajlamában való hit – kiemelkedően fontos, de nem egyedüli oka a szélsőjobb iránti politikai vonzódásnak. A Jobbik preferálására szignifikáns hatással van a *nem* (hiszen a Jobbik-szavazók kétharmada férfi), és az *életkor* (a 30 év alatti szavazóknak van a legnagyobb esélye szélsőjobboldali szimpatizánssá válni, melynek esélye a kor előrehaladtával folyamatosan csökken). Az attitűdök közül pedig főként a *zsidókkal szembeni elutasítás*, illetve a tömeges bevándorlásuktól való félelem növeli jelentősen a Jobbik-szavazóvá válás esélyét. A cigányok szomszédként való elutasítása érdekes módon nem növeli a Jobbik-szavazóvá válás esélyét, a „cigánybűnözés” feltételezése ugyanakkor igen. A *politikai intézményrendszerrel szembeni bizalmatlanság* hatása is jelentős: minél kevésbé bízik valaki az intézményrendszerben, annál nagyobb eséllyel lesz Jobbik-szavazó. Mindez azt mutatja, hogy az antiszemitizmust, a cigányellenességet, valamint a rendszeres ‘establishment’-ellenességet összekapcsoló ideológia erősen képes hatni bizonyos társadalmi csoportokra – leginkább a legalább középfokú végzettségű, státuszbizonytalanságban élő, fiatal férfiakra –, olyan eszmei mintázatot alkotva, amely leginkább a Jobbik társadalmi támogatottságát erősítheti.

Eredményeink egyszerre tűnhetnek magától értetődőnek és meglepőnek. Magától értetődő, hogy a Jobbik generációs párt, amit vezetőinek életkora, a párt hagyományos pártkereteket szétfeszítő rendszerellenes beállítottsága, politikájának nyelvezete, stílusa, és radikális üzenetei egymással összefüggve magyarázhatnak. Nem meglepő eredmény az sem, hogy a cigányok veleszületett bűnöző hajlamát feltételező válaszadók nagyobb lelkesedést mutatnak a Jobbik politikája iránt, és az sem, hogy az intézményrendszerbe vetett bizalmatlanság is a Jobbik felé orientálhatja a választókat. A militáns vagy adott esetben akár militarista külsőségeket (pl. Magyar Gárda) el nem utasító és sokszor látványosan „az erő nyelvét” beszélő Jobbik esetében talán az sem meglepő eredmény, hogy szavazói körében erősen felülreprezentáltak a férfiak.

Annak tükrében ugyanakkor, hogy még mindig élénken él a közgondolkodásban a Jobbik-szavazókról kialakult – a 2009-es és 2010-es választási térkép alapján még megalapozottnak tűnő – sztereotípiák, mely szerint a Jobbik szavazói a rendszerváltás abszolút vesztesei: az északkeleti falvakban élő, munkanélküli vagy alacsony jövedelmű, iskolázatlan emberek, néhány adat mégis meglepőnek hat. Rudas Tamás (2010) eredményeivel összhangban a Jobbik tipikus szavazója középosztálybeli, jól képzett férfi, akinek a rendszerváltással kapcsolatban közvetlenül átélt negatív politikai és gazdasági élményei nem lehetnek, így nem nevezhető a rendszerváltás vesztesének. Ezek a választók bizonyosan nem vélt vagy remélt anyagi előnyök érdekében

csatlakoznak a Jobbikhoz, hanem szimbolikus és identitástényezők miatt. E szavazók előítéletessége nem abból fakad, hogy kedvezőtlen életkörülményeik miatti általános rossz közérzetüket differenciálatlanul rávetítik a kisebbségi csoportokra. A Jobbik-szavazók előítéletessége szelektív: leginkább a zsidókra és a cigányokra irányul, bevándorlókra, illetve külföldiekre viszont jellemzően nem.

Az adatok alapján ugyanakkor érdemes elméleti szinten is megvizsgálni: ha nem a „materiális” tényezők, akkor mi az, ami a szavazók széles csoportját a Jobbik felé orientálhatja? Rudas (2010: 512) szerint az ideológiai természetű kötődés az „*értékpluralizmus számukra nehezen elviselhető bizonytalanságából származik*” és ez a Jobbik és szavazóinak erős liberalizmusellenességében valóban tetten érhető. Elképzelhető azonban, hogy ezen attitűd mögött mélyebb okok is meghúzódhatnak. Mi elsősorban a státus- és identitásfenyegetettség⁵ szerepét emelnénk ki⁶. A státusfenyegetettség a Jobbik középosztálybeli szavazói körében azon élményhez kapcsolódhat, hogy relatíve kedvező társadalmi pozíciójukat egyszerre fenyegeti alulról a tehetősebbeket visszahúzó, „parazita”, segélyből élősködő réteg (melynek etnicizálódott szimbóluma a *Cigány*), és felülről egy zárt, liberális, kozmopolita elitcsoport (ennek megtestesítője gyakran a *Zsidó*), amely elfoglalja a vezető pozíciókat a gazdasági és pénzügyi világban, a kultúrában, a médiában, a politikában és lefelé „tolja” azokat, akik szeretnének az *Elit* tagjává válni. Az identitásfenyegetettségre a Jobbik az éles határokkal rendelkező, etnikailag és értékeit tekintve homogén nemzet-víziójának felmutatásával kínál gyógyírt. Az ellenképként funkcionáló kisebbségek ezen negatívan definiált nemzeti identitás – mely feltételezésünk szerint nem kizárólag a Jobbik szavazóira jellemző – felépítéséhez és megerősítéséhez is szükségesegek. A cigányok azért, hogy a róluk alkotott képre nézve magunkat „szebbnek”, azaz tisztességesebbnek, szorgalmasabbnak, sikeresebbnek láthassuk (Dupcsik 2009). A zsidókra pedig azért, hogy velük, mint „idegenekkel” szemben egyértelműbben megfogalmazhassák, „ki és mi a magyar”, illetve kézenfekvő magyarázatuk lehessen nemzeti kudarcainkra (Krekó 2010).

⁵ Az észlelt csoportfenyegetés tekintélyelvűsége gyakorolt hatásáról ld. Duckitt (1989), valamint Jugert–Duckitt (2003).

⁶ Bár ezen, jelenleg még spekulatív magyarázatok érvényességének ellenőrzésére további vizsgálatok szükségesek, bizonyos adatok támogatni látszanak a státusfenyegetettség elméletét. Egy 2009 őszén készült Medián vizsgálat eredményei szerint például (az adatbázisról más összefüggésben ld. Krekó (2010)) például a Jobbik szavazói kiemelkedően magas arányban (74%) vélekedtek úgy, hogy az elkövetkező 12 hónapban háztartásuk anyagi helyzete romlani fog.

IRODALOM

- Bernát A. 2010: Integráció a fejekben: a romák társadalmi integrációjának érzékelése és megítélése a lakosság körében. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. szerk.: Társadalmi riport 2010. Budapest: TÁRKI, 312–326. p.
- Bernáth G. – Messing V. 2012: „Szelre tolva.” Kutatási zárójelentés a roma közösségek többségi médiaképéről, 2011, http://www.amenca.hu/uploads/pdf/szelre_tolva.pdf. (Letöltés dátuma: 2012. július 8.)
- Brückner, M. – H.-P. Grüner 2010: Economic growth and the rise of political extremism: Theory and evidence. CEPR Discussion Paper No. 7723., London
- Duckitt, J. 1989: Authoritarianism and group identification: A new view of an old construct. In: Political Psychology, vol. 10, no. 1, 63–84. p.
- Dupcsik Cs. 2009: A magyarországi cigánység története. Történelem a cigánykutatások tükrében, 1890–2008. Budapest: Osiris.
- Enyedi Zs. – Fábán Z. – Sik E. 2004: Nöttek-e az előítéletek Magyarországon? Antiszemizmus, cigányellenesség és xenofóbia változása az elmúlt évtizedben. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. – Vukovich Gy. szerk.: Társadalmi riport 2004. Budapest: TÁRKI, 375–399. p. <http://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/a809.pdf> (Letöltés dátuma: 2012. július 17.)
- Jugert, P. – J. Duckitt 2009: A motivational model of authoritarianism: Integrating personal and situational determinants. In: Political Psychology, vol. 30, issue 5, 693–719. p.
- Juhász A. 2010: A „cigánybünözés”, mint az igazság szimbóluma. In: anBlok 2010/4. sz., 12–19. p.
- Krekó P. 2010b: Az összeesküvés-elméletekben való hit pszichológiája. In: Forgó M. – Ilyash Gy. szerk.: Conexus. Thesaurus Scientiarum. I. köt.: Környezet. Budapest: ELTE, 71–91. p.
- Krekó P. – Juhász A. – Molnár Cs. 2011: Radikalizmus és szélsőségesesség – A szélsőjobb oldal iránti kereslet növekedése Magyarországon. In: Politikatudományi Szemle, 2011/2. sz. 53–79. p.
- Rudas T. 2010: A Jobbik törzsszavazóiról. In: Kolosi T. – Tóth I. Gy. szerk. 2010: Társadalmi riport 2010. Budapest: TÁRKI. 512–526. p.

Melléklet

M1. táblázat. Az egyes pártokat támogatók társadalmi-demográfiai változók szerinti megoszlása (%)⁷

	Jobbik- szavazók	A többi párt szavazói együtt	Ebből:		Bizonytalanok és pártpreferenciájukat titkolók
			Fidesz- KDNP- szavazók	MSZP- szavazók	
Esetszám	241	1430	839	379	1369
Nem					
Férfiak	66	44	45	43	46
Nők	34	56	55	57	54
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Korcsoportok					
18–29 évesek	25	19	21	12	19
30–39 évesek	27	20	22	13	20
40–49 évesek	18	14	14	12	15
50–59 évesek	18	19	18	22	20
60–69 évesek	8	15	14	18	14
70 éven felüliek	4	14	11	22	13
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Legmagasabb iskolai végzettség					
8 általános	14	29	30	31	29
Szakmunkásképző	30	29	28	32	31
Érettségi	41	28	26	28	28
Felsőfokú	15	15	16	9	12
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Családi állapot					
Egyedül él	43	47	45	49	49
Nem egyedül él	57	53	55	51	51
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

⁷ A teljes mintát (N=3040) a „Jobbik-szavazók”, „a többi párt szavazói együtt” és a „bizonytalanok és pártpreferenciájukat titkolók” oszlop együttesen teszi ki. Az MSZP-szavazók és a Fidesz–KDNP-szavazók a „a többi párt szavazói együtt” kategóriában is benne vannak, ezeket *dőlttel* jelöltük.

	Jobbik- szavazók	A többi párt szavazói együtt	Ebből:		Bizonytalanok és pártprefe- renciájukat titkolók
			Fidesz- KDNP- szavazók	MSZP- szavazók	
Esetszám	241	1430	839	379	1369
Gazdasági aktivitás					
Dolgozik	59	45	48	35	44
Munkanélküli	9	10	10	9	10
Nyugdíjas	19	33	29	48	33
Egyéb inaktív	14	12	13	8	13
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Település típusa					
Budapest	19	21	19	21	15
Megyeszékhely	20	19	20	18	19
Város	30	30	32	28	30
Község	30	30	29	32	37
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Régió					
Közép- Magyarország	30	31	31	30	26
Közép-Dunántúl	7	10	8	14	12
Nyugat-Dunántúl	9	9	10	5	11
Dél-Dunántúl	6	10	9	9	10
Észak-Magyarország	19	13	11	19	10
Észak-Alföld	17	15	16	17	15
Dél-Alföld	12	12	15	6	16
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
Egy főre jutó jövedelem kvintilisei					
1. kvintilis	14	20	21	19	23
2. kvintilis	28	18	19	15	24
3. kvintilis	22	21	23	20	23
4. kvintilis	17	17	16	17	17
5. kvintilis	19	23	20	28	13
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Forrás: TÁRKI Omnibusz 2011/4-6.

M2. táblázat. Az egyes pártokat támogatók vélemények szerinti megoszlása (%)

	Jobbik- szavazók	A többi párt szavazói együtt	Ebből:		Bizonytalanok és pártprefe- renciájukat titkolók
			Fidesz- KDNP- szavazók	MSZP- szavazók	
Esetszám	234	1397	818	373	1315
Tervezi-e Ön, hogy egy pár hétre, vagy hónapra külföldre menjen dolgozni (ingázni is)?					
Tervez	20	12	12	9	12
Nem tervez	80	88	88	91	88
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>
„Magyarországnak minden menekültöt be kellene fogadnia, senkit sem szabad befogadnia, vagy van akit igen, van akit nem?”					
Senkit sem kellene befogadnia.	43	34	32	38	36
Van, akit igen, van, akit nem.	51	55	56	52	53
Minden menekültöt be kell fogadni.	6	11	12	10	11
<i>Összesen</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>	<i>100</i>

Forrás: TÁRKI Omnibusz 2011/4-6.

M3. táblázat. Az egyes pártokat támogatók vélemények szerinti megoszlása (%)

	Jobbik- szavazók	A többi párt szava- zóí együtt	Ebből:		Bizonytalanok és pártprefe- renciájukat titkolók
			Fidesz- KDNP- szavazók	MSZP- szavazók	
Adott nemzetiségek tagjait szomszédként elfogadók aránya az egyes pártokat választók körében (%)					
Kínai	53	63	63	63	60
Afrikai	44	55	55	53	56
Arab	42	48	49	46	50
Roma, cigány	29	39	40	40	39
Zsidó	51	68	66	69	65
Egyes bevándorló csoportok nagyszámú magyarországi letelepedését várók aránya (%)					
Zsidók, izraeliek	50	29	30	28	25
Arabok	36	25	23	28	22
Az egyes országokat Magyarország békéjére és biztonságára veszélyesnek vagy nagyon veszé- lyesnek tartók aránya (%)					
Oroszország	14	13	13	11	9
Egyesült Államok	12	9	10	10	7
Arab országok	33	27	28	27	26
Az alábbi állításokkal egyetértők megoszlása az egyes pártokat választók körében (%)					
A bűnözési hajlam a cigányok vérében van.	80	59	60	61	64
Magyarországon a bevándorlási szabá- lyok szigorítására van szükség.	85	77	82	78	81
A bevándorlókat szigorú megfigyelés alatt kell tartani.	66	65	66	65	61

Forrás: TÁRKI Omnibusz 2011/4-6.

Megjegyzés: Elemszámokat lásd az M1. táblázatban.